

Za implantologii a širší medicínu

„Každý zub má svoje místo,“ pokyvuje hlavou bělovlasý profesor a jako by vzpomínal na dobu, kdy ještě zdaleka nebylo samozřejmostí, že vám tento stav návštěva zubaře zajistí. Ostatně byl to právě on, který se o to svou prací zasadil a stal se průkopníkem oboru implantologie **ptal se Václav Tesář**

Jiří Vaněk ve svých pětáosmdesáti letech už sice neordinuje, k oboru má však stále blízko a stomatologické instinkty nezapře ani ve chvíli, kdy už je diktafon vypnutý – při osobní zmínce o problémech se zuby zaostří tak, že člověka nevědomky přiměje chrup obnažit. Letmou kontrolou jsem prošel, dnes už mám chrup rovný. I díky práci profesora Vaňka, na které zubní lékaři stavějí dodnes – a budou stavět i v letech příštích.

? Co vás jako syna řemeslníka přivedlo k zájmu o medicínu?

Právě ta politická atmosféra té doby. Totiž, z dílny nám udělali černohorskou pletárnu a táta se nechal zaměstnat u pozemních staveb, protože živnostníkům dělal režim potíže. Jediný, kdo měl v Lysicích klid, byl lékař, doktor Zeman, který měl dva syny, taky lékaře. Můj zájem tedy probudilo určité postavení lékařské profese. Ještě předtím jsem ale musel odmaturovat na jedenáctiletce v Boskovicích.

? Přijali vás na fakultu hned?

Ne, rok po maturitě jsem studoval ještě němčinu na jazykové škole na České a Běhounské ulici v Brně. Tehdy jsme měli jako země k Rakousku blíž, maminka se tam navíc narodila, takže to dávalo smysl. Angličtinou jsme se zabývali jen tak bokem, v Tomanově kavárně (na náměstí Svobody v Brně)... Na fakultu mě přijali až v roce 1958, do oboru stomatologie, z čehož jsem byl maličko zklamaný, protože jsem se chtěl věnovat všeobecné medicíně. Ale byl jsem rád, že mě vůbec vzali. Ono to totiž bylo na přímluvu, když se za mě zaručil nějaký pan Němec. Bydlel v Brně, v Černých Polích, ale původně byl z Lysic. Tatínek byl v Lysicích uznávanou osobností a tehle pan Němec měl jako dobrovolník ve španělské občanské válce svůj vliv, mimo jiné na tehdejšího tajemníka lékařské fakulty Konečného. Takže mě na jeho přímluvu přijali alespoň na stomatologii.

? Jaká byla samotná studia?

Toužil jsem po širším medicínském vzdělání, tak jsem už od začátku studií spolu s jedním kamarádem docházel jako pomocná vědecká síla na patologickou fyziologii za profesorem a pozdějším děkanem (Jaromírem) Vašků s úmyslem, že se budu věnovat jinému medicínskému oboru. Ten nás vycvičil! Podchlazovali jsme morčátka, pitvali orgány a dělali experimenty... Ve vyšších ročnících jsem pak chodil do různých kroužků, na interně nebo na chirurgii, a už jako medík jsem operoval s profesorem (Vladimírem) Kořístkem, který byl mimochodem od Letovic a byl švagrem profesora Vašků. Takto jsem se tedy dostával do medicínského světa a až později, při praxích na stomatologické klinice, tehdy vedené profesorem (Josefem) Švejdu, se můj vztah ke stomatologii začal postupně měnit.

▲ Jiří Vaněk vyrostl na jižní Moravě v rodině řemeslníka pod bedlivým dohledem svého staršího bratra

Postupně jsem si vybudoval určitou pozici, přestože jsem nikdy nebyl členem ani kandidátem komunistické strany

? Na koho dalšího ze studií ještě vzpomínáte?

Na patologické fyziologii tehdy působili například doktor Šalanský, doktor Churý, docent Novák a tak dále. Na anatomii jsem zažil ještě profesora (Karla) Žlábků nebo doktorku Sklenskou, na histologii profesory (Karla) Mazance či Dvořáka, na biologii profesora (Ferdinanda) Herčíka nebo docenta (Oldřicha) Nečase... Samé osobnosti!

? Kam jste po studiích zamířil do praxe?

Chtěl jsem do Jihlavy nebo do Znojma, ale hned v září 1963 jsem nastoupil na umístěnkou do Břeclavi. Nakonec to bylo jedno z nejhezčích období mého života a já jsem zjistil, že stomatologie se dá dělat ze široka. Břeclavskou stomatologii tehdy vedl doktor (Karel) Karmazín, který razil velice komplexní přístup. V roce 1966 jsem pak složil atestaci prvního stupně, abych potvrdil své obecnější medicínské znalosti. Rok nato jsem nastoupil v Brně na II. stomatologickou kliniku. Do toho jsem byl samozřejmě taky odveden a působil

jsem zčásti v Hradci Králové a zčásti v Dědicích na Vyškovsku jako vojenský lékař. Jezdili jsme si do Vyškova ukazovat, kde se narodil Klement Gottwald...

? Co nakonec rozhodlo pro Brno, že jste nezůstal v Břeclavi?

Chtěl jsem být na klinickém pracovišti a taky blíž. V době událostí srpna osmašedesátého řada doktorů utíkala za hranice, do Švýcarska, do Německa a tak dále. Většinou šlo už o zkušenější doktory s atestacemi. Já jsem se v závěru roku stal pracovníkem fakulty, tehdy Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, a do toho začal působit právě na II. stomatologické klinice jako sekundární lékař lůžkového oddělení. Pod vedením profesora Švejdy měla klinika velmi široký odborný záběr. Operovalo se, dělala protetika, orální chirurgie... Později jsem se stal odborným asistentem a v dubnu 1974 už jsem dělal atestaci druhého stupně. Takhle to tedy pokračovalo přes sedmdesátá léta dál a já jsem si postupně vybudoval určitou pozici, přestože jsem nikdy nebyl členem ani kandidátem komunistické strany.

? A bylo v té době vůbec možné si vybudoval nějakou profesně silnou pozici a zároveň nebýt členem strany?

Ale jo, dalo. I když zároveň jsme byli trošičku brzdění, takže některé věci šly pomaleji... I přesto se mi povedlo napsat svou kandidátskou disertační práci *Autotransplantace retinovaných horních stálých špičáků bez exstirpace dřeně*, kterou jsem v roce 1981 taky obhájil.

? Co vás konkrétně pro tuto problematiku nadchlo?

Víte, každý zub má své místo, a když se vám neprořeže a chybí špičák, tak to je funkčně i esteticky docela nepříjemné. To může vadit, třeba při tanečních, to víte, spolužáci se můžou smát... Je to poměrně častá zubní anomálie. Takže jsem se začal zabývat špičáky, které se správně neprořežaly. Dokázal jsem je nejen narovnat, ale i vytáhnout, ošetřit, odstranit shnilou dřeň, vyvrtat pacientovi lůžko a ten špičák do něj zase vložit, aby byl na svém místě. To je právě ta autotransplantace. Později jsme začali autotransplantovat i jiné zuby. Třeba stolička může mít zahnuté kořeny. Tak jsme takovou stoličku vytáhli, zahnuté kořeny zkrátali, ošetřili a zase ji vrátili. Zkrátka, řešili jsme defekty zubního oblouku a udržovali ho lidem plný. Já tím tehdy žil! Spolupracovali jsme

i s dalšími odděleními, takže to byla přesně ta širší medicína, po které jsem od začátku studií toužil.

? Jak jste se od autotransplantací dostal k implantologii, jíž jste se v Česku stal průkopníkem?

Začali jsme řešit, co s pacienty, kterým ty zuby musíme vytáhnout. Protože i ty autotransplantované špičky vydržely na místě třeba jen tři čtyři léta. Začali jsme se tedy zabývat kovy, které se vsazovaly do prázdných míst po zubech. Spolupracovali jsme s inženýrem (Ví-

naše vlastní. Kromě titanu jsme přišli i na keramiku, ta však byla křehčí. Ve slitinách s molybdenem a tantalem titan vytvářel různé tvary implantátů... Stali jsme se prvním pracovištěm, které tyto implantační materiály používalo, měli jsme na to i oficiální patent.

? Jak se na nové metody implantologie dívali kolegové, kteří byli, řekněme, konzervativnější?

No, to víte, byli takoví, kteří měli jiné názory a nebyli našim metodám úplně otevření. Třeba docent, později profesor,

„Titanové implantáty byly drahé, jejich použití omezené, tak jsme se snažili přijít s vlastním řešením

těžslavem) Březinou, vědcem z Vysoké školy zemědělské, a přišli jsme na to, že vhodným kovem pro takové implantáty je titan a titanové slitiny.

? Kde jste v osmdesátých letech tyto materiály sháněli?

Z Poldi Titan Kladno nebo z Ústavu jaderné techniky. Vzpomínám si, že některé materiály jsme dováželi i ze zahraničí, třeba z Rakouska, od firmy Liehmann, což bylo paradoxní, protože kolegové z Rakouska k nám mohli jezdit, ale my k nim ne. Titanové implantáty však byly drahé a jejich použití tedy omezené, takže jsme se snažili přijít s jiným řešením, které by bylo

(Vladimír) Šícha. Ono tam bylo jisté riziko, občas se něco nepodařilo, vyskytly se komplikace, to pak pacient musel být kompenzovaný... Museli jsme dokázat, že používané materiály jsou biologicky neškodné, takže ty obavy byly oprávněné, na druhou stranu testování nebylo tenkrát úplně snadné... Až postupně jsme začali dělat pokroky, kdy jsme implantáty povrchově upravovali, lépe je tvarovali nebo jsme později začali zohledňovat genetiku, což bylo něco, s čímž už v rámci projektu Stomatologického výzkumného centra začala pracovat dnešní proděkan, profesorka (Lydie) Izakovičová Hollá... Musel jsem si toho hodně obhájit, ale myslím, že s úspěchem.

? Další změny přinesl revoluční rok 1989, kdy někteří z lékařů byli z prostředí fakulty odejiti. Jak jste vnímal toto období?

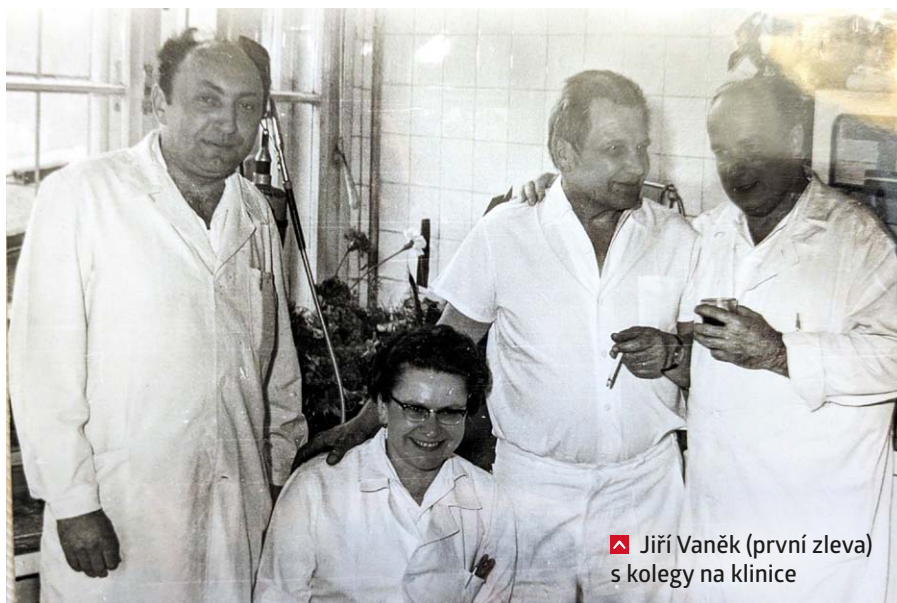
Někteří byli odejiti, ale stavy byly doplněny dalšími, často mladšími. I na děkanátu se měnili vedoucí pracovníci – náš profesor ze stomatologie (Josef) Bilder se stal děkanem... Já jsem byl nakonec jmenován proděkanem a byl jsem jím až do roku 2019... Řada kolegů si udělala kandidaturu, ale současně už začínali pěstovat soukromou praxi... Po revoluci se však řešily nejen personální otázky, museli jsme se zabývat i tím, kde budou v budoucnu naše stomatologická pracoviště, protože jejich stávající objekty postihla restituce. Chtěl jsem II. stomatologickou kliniku zachovat v areálu nemocnice, aby zůstala v blízkosti a v kontaktu s dalšími pracovišti, což se nakonec naštěstí podařilo.

? Celou svou kariéru jste zůstával věrný fakultnímu prostředí...

Ano, jako jeden z mála, ale zůstával. Měl jsem díky tomu možnost být v kontaktu s ostatní medicínou. Měl jsem to tak nastaveno v sobě a usiloval o to dlouhodobě i pro ostatní, aby i stomatologové měli všeobecné medicínské vzdělání a ukončovali studium jako MUDr. – universae doctor. Když mi přijdete do praxe a řeknete mi, že užíváte třeba nějaké léky na srážení krve, tak bych se měl i jako stomatolog orientovat... Chtěl jsem, aby i stomatologové studovali šest let, což se tedy úplně prosadit nepodařilo...

▲ V roce 1967 nastoupil prof. Vaněk (čtvrtý zprava) na II. stomatologickou kliniku v Brně

▲ Jiří Vaněk (první zleva)
s kolegy na klinice

? Vedle lékařské práce a působení na fakultě jste se ale angažoval i v komunálním dění, že?

Stal jsem se zastupitelem v Brně-Řečkovících za ČSSD. Sociální demokracie byla taková naše rodinná tradice. Měl jsem zájem o veřejnou činnost a začal působit a pomáhat v sociálních komisích a sociálních odborech. Zasadil jsem se mimo jiné o úpravu řečkovického pivovarského areálu, kde jsme uspořádali přes dvacet vavříneckých hodů. Jezdili

autora.) Za ty roky to jsou kvanta lidí, někteří mi dodnes volají. Hokejisté jsou pro stomatology vděčná klientela, já jsem měl navíc k hokeji odmala blízko. Jako kluk jsem dokonce hrál v krajské soutěži, bohužel jsem ale dostal spálu, která mi přivodila další komplikace, včetně zápalu pohrudnice, v důsledku kterých jsem byl na pět let osvobozen od tělocviku a nesměl jsem sportovat, takže to mě trochu zabrzdlilo. Hrával jsem i tenis a stolní tenis, ten mi docela šel!

„ Hokejisté jsou pro stomatology vděčná klientela, já jsem měl navíc k hokeji odmala blízko

k nám různé folklorní soubory, vystupující ze Slovenska, Pavlica s Hradištěm nebo Jožka Černý, se kterým jsem si zazpíval už během svého působení v Břeclavi v šedesátých letech...

? Mimořádně, zuby jste spravoval i mnohým veřejně známým osobnostem. Některé tu máte v pokoji i na fotografiích...

Třeba pan ministr (Mikuláš) Bek má ode mě zuby... Taký hokejisti... Táhle je na fotce Nadrchal, Potsch... Bubník, s tím, když jsem skončil, tak mi políbil ruce... (Vladimír Nadrchal, Rudolf Potsch a Vlastimil Bubník jsou bývalí českoslovenští hokejoví reprezentanti, medailisté z mistrovství světa i olympiád a několikanásobní mistři ligy v dresu Rudé hvězdy Brno, respektive ZKL Brno – pozn.

Na co jste v kariéře nejvíce pyšný? Řekl bych obecně, že na to, jak se mi podařilo významně posunout českou i slovenskou implantologii, které jsem se stal takovou ústřední figurou. Podařilo se i to, že se Brno stalo určitým implantologickým centrem.

? Jedna z vašich dcer se také stala lékařkou. Bavíte se doma o práci, jak často na ni dnes ještě myslíte a sledujete například aktuální trendy?

Dcera je lékařkou na genetice v dětské nemocnici, druhá dcera je advokátka a nejmladší syn, i když jsem chtěl, aby šel taky na medicínu, se dal na techniku. Ale manželka byla zdravotní sestrou, pracovala na Ústavu sociální péče na Kociánce, kde se setkávala s dnešním děkanem (Mar-

kdo je?

Profesor Jiří Vaněk

Narodil jsem se 4. března 1939, jen pár dní předtím, než do Brna přijel Hitler. Můj tatínek i děda z matčiny strany byli stolaři. Od hraběte (Albrechta) Dubského z Lysic měli pronajatou dílnu v Drnovicích, kde jsem se narodil. Bydleli jsme tam asi tři roky, než táta opravil domek v Lysicích, odkud sám pocházel, a otevřel tam stolařství. Po válce se v Lysicích stal prvním sociálnědemokratickým starostou... Já jsem v Lysicích začal chodit na měšťanku, kterou jsem v roce 1954 ukončoval takzvaným jednoročním učebním kurzem, protože na další školu jsem se hned nedostal. Jak byl táta živnostník, tak v tom trošku hrály roli i politické důvody.

Profesor Vaněk na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity nejen vystudoval, strávil na ní i podstatnou část svého profesního života zasvěceného stomatologii. Skoro osmnáct let vedl stomatologickou kliniku, patnáct let na sklonku kariéry strávil ve vedení fakulty v roli proděkana pro zubní lékařství. Byl členem vědecké rady Ministerstva zdravotnictví ČR, jakož i vědeckých rad fakultních, a participoval na aktivitách řady odborných společností a časopisů. Ze své pozice na fakultě zásadně přispěl k formování kurikula studia zubního lékařství či ke zrodu Stomatologického výzkumného centra, pod kterým byla svého času soustředěna prakticky veškerá vědecko-výzkumná činnost kliniky. O diplomech, medailích či jiných uznáních nemluvě.

tinem) Repkem, takže medicína u nás v rodině vždy byla tak nějak přítomná. Už sice neordinuju, ale s klinikou jsem stále ve spojení a s některými lékaři v kontaktu. Implantologii jako obor nadále samozřejmě sleduju a o trendy se zajímám. Pozoruju, že ta snaha, aby pacienti měli co nejzdravější dutinu ústní a odpovídající stav chrupu, je stále větší a větší. ♥